

Aleksander Dańda

Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera

INNA ROSJA
— ALTERNATYWNE ROZWIĄZANIA POLITYCZNE
I PRZYSZŁOŚĆ ROSJI WEDŁUG EDUARDA LIMONOWA

„Wróg mojego wroga jest moim przyjacielem”. Ta maksyma, przypisywana ludom arabskim lub starożytnym myślicielom chińskim, odnajdywana również w jej nieco zmodyfikowanej formie w Biblii (Wj 23, 22), jest w chwili obecnej nader często wykorzystywana w celu określania kierunków działania właściwych poszczególnym aktorom sceny międzynarodowej. Jednym z celów polityki bezpieczeństwa realizowanej przez znakomitą większość sąsiadów Rosji jest uniezależnienie się od wpływów Federacji. Cel ten wydaje się osiągalny jedynie w sytuacji, kiedy Rosja będzie funkcjonować jako państwo o zdecydowanie mniejszym potencjale oddziaływania politycznego, militarnego i gospodarczego, niż ma to miejsce obecnie. Zatem środkiem prowadzącym do uniezależnienia się od wpływów Rosji byłoby, w myśl cytowanej maksymy, każde działanie na arenie międzynarodowej, które będzie wspierać — aktywnie lub poprzez zachowanie postawy życzliwej neutralności — wszelkich państwowych jak i pozapaństwowych aktorów politycznych i gospodarczych, których aktywność można zdefiniować jako działanie osłabiające współczesne państwo rosyjskie. W taką taktykę działania wpisuje się m.in. indyskryminacyjnie stosowana życzliwość, jaką cieszą się wśród sąsiadów państwa Władimira Putina wszystkie rosyjskie ugrupowania składające się na tzw. rzeczywistość opozycyjną antyputinowską.

Scena polityczna współczesnej Rosji jest za granicą Federacji postrzegana dość jednoznacznie. Podział uczestników procesu politycznego dokonywany jest zarówno przez media, jak i analityków w sposób o tyle klarowny, o ile mocno uproszczony: wyróżnia się w tym podziale tzw. partie władzy (rządząca Jedna Rosja i partie koncesjonowanej opozycji: Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej, Liberalno-Demokratyczna Partia Rosji, Sprawiedliwa Rosja) oraz partie opozycyjne: współtworzące

grupę koalicyjną o nazwie Solidarność oraz pozostające poza tą koalicją — m.in. Inna Rosja. O ile prawdą jest, że istotną część aktywności politycznej tzw. prawdziwej opozycji (czyli właśnie partii spod znaku Solidarności czy też np. Innej Rosji) można uznać za wpisującą się w nurt demokracji liberalnej w jej zachodnim rozumieniu, o tyle należy pamiętać, że wśród tych ugrupowań opozycji antyputinowskiej znajdziemy również i takie formacje, którym do wartości cywilizacji zachodniej jest równie daleko — a właściwie nawet znacznie dalej — niż samemu Władimirowi Putinowi.

Formacją, która burzy ten wyidealizowany obraz prozachodniej „prawdziwej” opozycji antyputinowskiej, jest z pewnością Partia Narodowo-Bolszewicka (dziś występująca pod zmienioną nazwą i ze zmodyfikowanym programem jako Inna Rosja) ze swym twórcą i liderem (nazywanym przez samych narodowych bolszewików „wodzem”¹), 70-letnim już Eduardem Limonowem na czele. W jaki sposób człowiek urodzony w epoce Stalina, „ukraiński rzezimieszek, idol sowieckiego undergroundu, kłoszard a potem służący u miliardera na Manhattanie, modny pisarz w Paryżu, [...] żołnierz na Bałkanach, a teraz [...] stary charyzmatyczny wódz partii młodych desperados”² postrzega przyszłość polityczną Rosji uwolnionej spod władzy Władimira Władimirowicza? Jakie potencjalne scenariusze rozwoju Rosji (zarówno w polityce wewnętrznej, jak i w sferze stosunków zewnętrznych) kreśli on przed swoimi entuzjastycznymi zwolennikami, ale też przed zwykłymi Rosjanami? Niniejszy artykuł stara się udzielić odpowiedzi na tak postawione pytania w oparciu o analizę klasycznego dla narodowego bolszewizmu tekstu byłego głównego ideologa i teoretyka ugrupowania Aleksandra Dugina (Program Partii Narodowo-Bolszewickiej z 1994 r.)³ oraz tekstów autorstwa samego Limonowa — programu partii Inna Rosja z 2010 r., programu wyborczego Limonowa jako kandydata na prezydenta Rosji w wyborach z 2012 r. i dzieł Limonowa ze szczególnym uwzględnieniem — *stricte* politycznych: *Zabójstwo strażnika* (1993) i *Inna Rosja* (2003).

¹ P. Sieradzan: *Fenomen Eduarda Limonowa i rosyjskiej Partii Narodowo-Bolszewickiej*. <<http://nazbolpolska.blogspot.com/2009/07/fenomen-eduarda-limonowa-i-rosyjskiej.html>> (19.07.2012).

² E. Carrere: *Limonow*. Przeł. M. Kamińska-Maurugeon. Kraków: Wydawnictwo Literackie 2012.

³ Dziedzictwo ideologiczne Aleksandra Dugina, który obecnie przeszedł na pozycje wspierające reżim Władimira Putina i przez narodowych bolszewików został uznany za zdrajcę, jest w dalszym ciągu akceptowane w jego postaci z lat 90. (podczas gdy nowsze publikacje tegoż nader płodnego autora są w sposób oczywisty przez „czerwono-brunatnych” odrzucane jako sprzeczne z koncepcją „sojuszu ekstremów”).

1. Partia Narodowo-Bolszewicka (NBP) — nośnik idei starcia dobra ze złem w polityce wewnątrzrosyjskiej i ogólnoswiatowej

Warto zwrócić uwagę na pewną trudność natury metodologicznej, jaka pojawia się przed każdym z analityków pism Limonowa (trudność tą dostrzegali m.in. polscy badacze jego twórczości — Lucjan Suchanek i Przemysław Sieradzan). Wraz z rozwojem otoczenia politycznego wokół Limonowa dokonuje się nader często znacząca ewolucja jego poglądów na tematy polityczne, społeczne i (w mniejszym stopniu) gospodarcze. Jak sam wyznaje, Limonow nie przywiązuje dużej wagi do swych słów („Niemąło nagadałem różnych głupstw. Ale nie można wszystkiego brać za życie”⁴). W innym miejscu Limonow wyraża swój stosunek do oficjalnych deklaracji politycznych jeszcze dosadniej: „Program...? Program to tylko papiererek!”⁵. W czasach ZSRR Limonowa wiązano z kręgami dysydenckimi (aczkolwiek — jak przyznaje — nigdy sam się do tych kręgów w ich aspekcie politycznym nie zaliczał), na emigracji przeszedł on na pozycję obrońcy ZSRR i krytyka systemu kapitalistycznego, w Rosji doby jelicynowskiej sprzeciwiał się (w tym w sposób aktywny — broniąc moskiewskiego Białego Domu w 1993 r.) reformom, które miały upodobnić państwo do modelu zachodniej liberalnej demokracji opartej na zasadach kapitalistycznych (domagał się wówczas wprowadzenia systemu totalitarnego) by wreszcie, po dojściu Putina do władzy i zrealizowaniu przezeń większości z postulatów Limonowa z lat 90., w swej ostatniej wolicie ideologicznej opowiedzieć się za wprowadzaniem rozległych swobód obywatelskich (w szczególności zaś wolności słowa i wolności zgromadzeń)⁶. W świetle tych faktów widoczny jest zatem spory dylemat badacza odnośnie do tego, co należy uznawać za element stały w ideologii Limonowa i utworzonych przezeń Partii Narodowo-Bolszewickiej oraz ugrupowania Inna Rosja, a co jedynie za przejaw jego skrajnego nonkonformizmu, który każe mu przyjmować zawsze rolę kontestatora istniejącego, dominującego porządku społeczno-gospodarczo-politycznego. Dylemat ten staje się tym bardziej istotny, gdy zdamy sobie sprawę z tego, w jak dużym stopniu ideologia i sposób działania narodowych bolszewików są uzależnione od tego, co w danym momencie myśli i głosi ich wódz (wpływ ten widoczny jest chociażby w hasłach NBP typu: „Nasze Imię — Eduard Limonow”). Prawidłowe — rozumiane tu w znaczeniu:

⁴ Cyt. za: L. Suchanek: *Parias i Heros. Twórczość Eduarda Limonowa*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2001, s. 9.

⁵ Э. Лимонов: *Другая Россия. Революция продолжается!* Москва: Яуза, Пресском 2004, s. 147–148.

⁶ P. Sieradzan: *Aksamitni terroryści. Narodowy bolszewizm w Federacji Rosyjskiej*. Warszawa: Elipsa 2008, s. 49.

zgodne z aktualnym stanem faktycznym i praktykowaną przez środowisko „czerwono-brunatnych” działalnością spod znaku „akcji bezpośredniej” — odczytanie pism politycznych Limonowa oraz tych, które obecnie uznaje on za istotne z punktu widzenia ideologii narodowo-bolszewickiej (Dugin z okresu jelicynowskiego), stanowi zatem klucz do zrozumienia tego, kim jest współczesny rosyjski nacbol (nazwę tą stosuje się dziś powszechnie w mediach dla określenia narodowych bolszewików) i jaką wizję rozwoju państwa rosyjskiego on posiada.

Warto również podkreślić fakt, że w świetle znaczącej nieokreśloności programu politycznego nowej partii Limonowa — Innej Rosji — (mimo że partia ta jest przez samego jej lidera charakteryzowana jako „centrowa”⁷) autor niniejszego artykułu zdecydował się potraktować to ugrupowanie jako kolejną odsłonę specyficznego podejścia do polityki, jaką prezentuje Limonow i jego otoczenie narodowo-bolszewickie. Uzasadnieniem dla takiego podejścia metodologicznego może być sposób, w jaki Inna Rosja traktowana jest przez rosyjskie media (zarówno reżimowe, jak i opozycyjne⁸) a w ślad za tym również i przez media zagraniczne⁹. Także kolorystyka nowej partii (nawiązująca do imperialnych czarno-złoto-białych barw Rosji carskiej z okresu 1858–1883) i skład osobowy zarządu ugrupowania — w skład którego wchodzi dawni aktywiści rozwiązanej Partii Narodowo-Bolszewickiej — wyraźnie wskazuje na ciągłość ideową, jaką można dostrzec pomiędzy Inną Rosją i jej poprzedniczką NBP. Wreszcie nie bez znaczenia dla podejścia analitycznego, w myśl którego utożsamiamy prawdziwy, realizowany w praktyce (a nie jedynie deklarowany) program polityczny Innej Rosji ze znanym z wcześniejszych lat działalnością NBP, jest fakt, że uczestnicy zjazdu Partii Narodowo-Bolszewickiej w 2004 r., dokonujący rewizji ideologii NBP w kierunku obrony swobód obywatelskich (poprzez uchwalenie tzw. *Programu-minimum*), podkreślali wyraźnie, iż dotychczasowy program partii nie utracił ważności. Prowolnościowy *Program-minimum* NBP — na którego podstawie Limonow oparł program Innej Rosji w 2010 r. — stanowi (zgodnie ze słowami narodowych bolszewików) jedynie opis

⁷ S. Szypowski: *Inna Rosja*. „Nowa Europa Wschodnia” <www.new.org.pl/2010-07-13,inna_rosja.html> (23.07.2012).

⁸ Por. np. Agencja RIA Novosti: *Opposition party proposes building new Russian capital in Siberia*. <<http://en.rian.ru/Russia/20100720/159875705.html>> (23.07.2012), opozycyjny portal The Other Russia: *“Strategy 31” Organizers Appear to Give Up Limonov* <www.theotherussia.org> (23.07.2012).

⁹ Pomimo że partia Inna Rosja funkcjonuje już od 2010 r., jej istnienie jest często nieodróżniane przez media poza Rosją, a polityczne otoczenie Limonowa w dalszym ciągu nazywane jest narodowo-bolszewickim. Nie inaczej jest w przypadku Polski. Zob. np.: *Nacbole, którzy w miejsce swastyki wstawiają sierp i młot* z dnia 3.06.2012 <<http://swiatowidz.pl/?p=6036>> (23.07.2012).

bieżącej taktyki partii. Tradycyjny program NBP natomiast — uznawany przez uczestników ruchu za wciąż obowiązujący — miały w tym układzie wyrażać długofalową strategię „czerwono-brunatnych”¹⁰.

1.1. Ewolucja koncepcji ruchu narodowo-bolszewickiego

Partia Narodowo-Bolszewicka narodziła się 1 maja 1993 r. w wyniku spotkania Limonowa z Duginem, do którego doszło podczas manifestacji opozycji antyjelcynowskiej. Organizacja początkowo nazywana była przez nich Frontem Narodowo-Bolszewickim¹¹. Rejestracja Partii Narodowo-Bolszewickiej w Ministerstwie Sprawiedliwości (z braku wystarczającej liczby podpisów — jedynie jako organizacji działającej na terenie Moskwy) została dokonana 8 września 1993 r. W dniach od 21 września do 4 października 1993 r. Limonow — w imieniu nieistniejącej jeszcze wówczas w praktyce NBP — wziął udział w obronie Białego Domu w Moskwie, opowiadając się przeciwko Jelcynowi podczas konfliktu między Radą Najwyższą a prezydentem Federacji Rosyjskiej¹². Sam Limonow za właściwą datę narodzin organizacji narodowych bolszewików uznaje dzień 28 listopada 1994 r., kiedy ukazał się pierwszy numer partyjnej gazety „Limonka”¹³. Warto jednakże pamiętać, że przez cały okres swojej działalności NBP nigdy nie była zarejestrowana jako ogólnorosyjska partia polityczna. Na przełomie XX i XXI w. działacze NBP usiłowali kilkakrotnie sfinalizować proces formalnej rejestracji partii w Ministerstwie Sprawiedliwości. Za każdym razem wniosek był jednak odrzucany. W związku z tym NBP musiała funkcjonować w oparciu o nieadekwatny w stosunku do swych celów status prawny jako Międzyregionalna Organizacja Społeczna „Partia Narodowo-Bolszewicka”. W kwietniu 1998 r. Aleksander Dugin podjął decyzję o opuszczeniu NBP. Decyzja ta była efektem różnic, jakie narastały między dwoma współzałożycielami ruchu — Limonowem i Duginem. Dwie zupełnie różne koncepcje wykorzystania potencjału NBP doprowadziły nie tylko do odejścia Dugina z szeregów partyjnych ale również i do jego przejścia na pozycje proputinowskie¹⁴. O ile bowiem Dugin uznawał partię

¹⁰ P. Sieradzan: *Aksamitni terroryści...*, s. 130–131.

¹¹ Э. Лимонов: *Анатомия героя*. Смоленск: Русич 1998, s. 65.

¹² Więcej na ten temat w: P. Sieradzan: *Czerwono-brunatni. Sojusz radykalizmu lewicy i prawicy w Rosji współczesnej*. Warszawa: ASPRA-JR 2010, s. 122–149.

¹³ Э. Лимонов: *Моя политическая биография*. Санкт-Петербург: Амфора 2003.

¹⁴ Efektem takiego zwrotu wydarzeń jest wyraźna niechęć, jaką wobec siebie żywią dwaj byli liderzy ruchu narodowo-bolszewickiego, oraz epitet „zdrajca” stosowany przez nacboli w odniesieniu do swego dawnego ideologa. Por.: P. Sieradzan: *Aksamitni terroryści...*, s. 108–114.

za platformę życia intelektualnego, miejsce w którym powstawać miały nowe idee przekazywane w pierwszym rzędzie członkom i sympatykom narodowych bolszewików, a następnie transmitowane „na zewnątrz” w celu — jak to ujmował — „zapłodnienia” rosyjskiej elity politycznej bliskimi mu koncepcjami, o tyle Limonow widział sens istnienia partii głównie w realizowaniu przez jej członków radykalnych w swej wymowie happeningów politycznych spod znaku „akcji bezpośredniej”. To właśnie tego rodzaju akcje miały zadecydować w początkach XXI w. o zmianach zarówno w organizacji, jak i w doktrynie ruchu narodo-bolszewickiego.

Po kilku latach organizowania spektakularnych, zyskujących szeroki rozgłos w mass-mediach akcji bezpośrednich (takich jak np. uderzenie w twarz bukietem goździków Michaiła Gorbaczowa czy też wywieszenie na wieży katedry w centrum stolicy Łotwy Rydze flagi ZSRR w dzień święta niepodległości państwa łotewskiego), narodowi bolszewicy z Limonowem na czele postanowili zradykalizować swoje poczynania. Po kilkakrotnych przegranych w wyborach Limonow i NBP zrezygnowali z prób zaistnienia na oficjalnej politycznej scenie Federacji Rosyjskiej. W związku z relatywnie niewielką liczbą aktywnych członków partii (ok. 22 tys.) marzenia o wznieceniu ogólnokrajowej rewolucji i przejęciu władzy w Rosji również musiały zostać uznane za niewykonalne. W związku z powyższym na początku 2001 r. w kierownictwie politycznym NBP pojawiła się koncepcja alternatywna do dotychczas forsowanej idei przeprowadzenia rewolucji w Rosji. Była to tzw. koncepcja Innej Rosji¹⁵. Zakładała ona, że jedynym sposobem uzyskania przez NBP wpływu na sytuację polityczną w Rosji jest utworzenie, na drodze zbrojnego przewrotu, w północnej części Kazachstanu załączka państwa narodo-bolszewickiego. 7 kwietnia 2001 r. Limonow wraz z siedmioma swoimi współpracownikami został aresztowany w zajmowanym przez nich domu w Republice Altajskiej pod zarzutem przygotowywania zbrojnego przewrotu w sąsiadującym Kazachstanie. Dowody wspierające oskarżenie przeciwko Limonowowi zawierały m.in. próbę nielegalnego nabycia broni rzekomo zleconą przezeń członkom NBP oraz list napisany przez Limonowa do „króla najemników” Boba Denarda, w którym zapraszał on słynnego „psa wojny” do Rosji w celu wsparcia działalności NBP¹⁶. Na podstawie tak sformułowanych zarzutów Limonow został osadzony w areszcie, w którym oczekiwał na rozprawę sądową i wyrok. Ostatecznie — po oczyszczeniu go z najpoważniejszych zarzutów, został skazany w kwietniu 2003 r. jedynie na cztery lata pozbawienia wolności za próbę nielegalnego zakupu broni.

¹⁵ Nazwa ta pochodzi od anonimowego tekstu, który został opublikowany w wewnętrznym biuletynie NBP. Э. Лимонов: *Другая Россия...*, s. 240.

¹⁶ G. Ślubowski: *Zepsuty karabin bolszewików*. „Wprost” 2003, nr 20.

18 czerwca 2003 r. Limonow za dobre sprawowanie został przedterminowo zwolniony z kolonii karnej, w której odbywał wyrok.

Po wyjściu z więzienia polityk ten zaczął stopniowo zmieniać kurs swego ugrupowania, otwierając się na obce dotychczas frazeologii narodowo-bolszewickiej hasła walki o swobody obywatelskie i prawa człowieka. W listopadzie 2004 r., na wspomnianym już powyżej piątym zjeździe Partii Narodowo-Bolszewickiej, dopuszczona została również pewna taktyczna współpraca między NBP a innymi partiami opozycyjnymi mająca na celu zwiększenie realnych możliwości oddziaływania przez narodowych bolszewików na sytuację polityczną w Federacji Rosyjskiej i zbliżenie ich do osiągnięcia strategicznego celu, jakim wciąż było zdobycie pełni władzy w Rosji.

Efektom tak zdefiniowanego przewartościowania w taktycznym programie NBP było wejście narodowych bolszewików w skład opozycyjnej koalicji o nazwie „Inna Rosja”, której zjazd założycielski odbył się 11 i 12 czerwca 2006 r. w Moskwie. Koalicja ta, w skład której wchodziły początkowo również takie ugrupowania, jak np. Rosyjski Związek Narodowo-Demokratyczny Michaiła Kasjanowa czy Zjednoczony Front Obywatelski Gari Kasparowa, ze względu na brak wspólnego konstruktywnego programu politycznego poczęła ulegać stopniowej dezintegracji. Ostatecznie, po wycofaniu się Kasjanowa i Kasparowa, grupa przestała się praktycznie liczyć na scenie politycznej. Biorąc pod uwagę, że w dniu 22 marca 2007 r. prokuratura moskiewska zakazała funkcjonowania niezarejestrowanej wciąż NBP pod zarzutami działalności ekstremistycznej¹⁷, a także chcąc zdyskontować popularność, jaką dała mu współpraca z uznanymi działaczami opozycyjnymi, Limonow zdecydował o powołaniu nowej partii politycznej o nazwie tożsamej z dotychczasową koalicją z demokratami. Tym samym od dnia 10 lipca 2010 r. narodowi bolszewicy zaczęli funkcjonować pod szyldem partii politycznej Inna Rosja¹⁸. Zmiana nazwy partii nie wpłynęła jednak na nastawienie urzędników Ministerstwa Sprawiedliwości do popleczników Limonowa: z końcem stycznia 2011 r. wniosek o rejestrację tego najnowszego tworu politycznego Eduarda Sawienki (prawdziwe nazwisko Limonowa) został przez władze Federacji Rosyjskiej odrzucony¹⁹. Partia Limonowa tym samym w dalszym ciągu nie może realizować jednego ze swych podstawowych celów: walki wyborczej o zdobycie władzy w Rosji

¹⁷ Е. Савина, И. Буранов, А. Козенко: *Нацболы попали под двойной запрет*. „Коммерсантъ” 23.03.2007, s. 3.

¹⁸ *Other Russia Party Already Under Gov't Pressure*. 15.07.2010, <www.theotherussia.org> (23.07.2012).

¹⁹ *‘Other Russia’ Party Registration Rejected*. 26.01.2011, <www.theotherussia.org> (23.07.2012).

zmierzającej do dokonania rewolucyjnych zmian zarówno w polityce wewnętrznej, jak i zagranicznej nowego państwa rosyjskiego. Starania Limonowa o zaistnienie na oficjalnej scenie politycznej Rosji są w dalszym ciągu torpedowane przez urzędników Federacji Rosyjskiej: w połowie grudnia 2011 r. Centralna Komisja Wyborcza odmówiła zarejestrowania Limonowa jako oficjalnego kandydata w wyborach prezydenckich, mimo że ten złożył w wymaganym terminie wystarczającą liczbę podpisów wspierających jego kandydaturę²⁰.

2. NBP i Inna Rosja — wizja postputinowskiego państwa rosyjskiego

W oparciu o teksty publicystyczno-polityczne Eduarda Limonowa — lidera środowiska narodowo-bolszewickiego, możemy dokonać analizy oblicza Rosji, która powinna według „czerwono-brunatnych” powstać po obaleniu systemu putinowskiego. Nasze rozważania skoncentrujemy na dwóch aspektach istotnych z punktu widzenia funkcjonowania nowej Rosji: na koncepcji narodowych bolszewików w odniesieniu do kwestii wewnątrzpaństwowych i na ich pomysłach dotyczących preferowanych działań i kierunków polityki zagranicznej odrodzonego mocarstwa. Koncepcje pożądanego przez NBP państwa rosyjskiego prześledzimy na podstawie *Programu Partii Narodowo-Bolszewickiej* z 1994 r. Aleksandra Dugina, założeń polityki partii Inna Rosja i programu wyborczego Limonowa jako kandydata w wyborach prezydenckich 2012 r., a także dwóch zbiorów jego tekstów zatytułowanych *Zabójstwo strażnika* oraz *Inna Rosja*. Te dwie książki publicystyczne wydają się najpełniej oddawać niezmiennie elementy w polityczno-społeczno-gospodarczej wizji przyszłości forsowanej przez wodza narodowych bolszewików, którego światopogląd — przypomnijmy — ulega nader częstym woltom uzależnionym w dużej mierze od jego otoczenia politycznego. *Zabójstwo strażnika* to książka wydana w 1993 r. — a zatem w roku narodzin koncepcji ruchu narodowo-bolszewickiego. Idee zawarte w tej publikacji są zatem jeszcze dla Limonowa świeże, nieskażone późniejszymi konfliktami ze współpracownikami (w tym z Duginem). *Inna Rosja* to z kolei zbiór tekstów powstałych podczas pobytu Limonowa w więzieniu — oddają one jego stopniową ewolucję ideową w stronę taktycznego nakierowania swego otoczenia politycznego na współpracę z innymi ugrupowaniami przy jednoczesnym zachowaniu sedna ideologii narodowo-bolszewickiej. Jest to zbiór tekstów

²⁰ *Limonov Submits Documents to Run for President*. 15.12.2011, <www.theotherussia.org> (23.07.2012); *Совершено политическое преступление — ЦИК отказался регистрировать кандидата в президенты Эдуарда Лимонова*. 18.12.2011, <<http://www.limonov2012.ru/news/470.html>> (23.07.2012).

opublikowany jeszcze przed znamienym zjazdem NBP z 2004 r., który zatwierdził wspomniany powyżej *Program-minimum*. Jest to zarazem dzieło, którego tytuł stanowił inspirację dla nazwy utworzonej w późniejszych latach koalicji NBP z innymi partiami opozycyjnymi (2006–2010), a obecnie — dla nazwy nowej partii Limonowa. Analiza wybranych — w ocenie autora inwariantnych — elementów składających się na wizję idealnego narodowo-bolszewickiego państwa rosyjskiego zostanie dokonana według układu chronologicznego, w myśl którego na pierwszym miejscu zostaną zaprezentowane koncepcje najstarsze (*Zabójstwo strażnika*, Program Partii Narodowo-Bolszewickiej), następnie propozycje ze zbioru *Inna Rosja*, a na koniec treść programów politycznych Innej Rosji i samego Limonowa już jako kandydata w wyborach prezydenckich. Należy przy tym zaznaczyć, że ze względu na niemal identyczne zapisy program Innej Rosji i deklaracje wyborcze Limonowa będą rozpatrywane w niniejszej analizie wspólnie, jako swego rodzaju dwa warianty tej samej wizji przyszłości państwa rosyjskiego. Zestawienie wszystkich wybranych tekstów ma na celu nie tyle ukazanie ich kontrastowości i sprzeczności — wręcz przeciwnie: udowodnienie, że pomimo iż myśl środowiska politycznego Limonowa ulegała w ciągu dwóch ostatnich dziesięcioleci znaczącym przemianom, to jednak daje się z niej wyodrębnić niezmienny rdzeń poglądów, które dzisiaj pod szyldem Innej Rosji wciąż możemy określać mianem narodowo-bolszewickich.

2.1. Kwestie wewnętrzpaństwowe

W odniesieniu do programu przebudowy polityki wewnętrznej i życia społeczno-gospodarczego w przyszłej rewolucyjnej Rosji *Zabójstwo strażnika* zawiera następujące idee. Przede wszystkim Limonow pragnie przywrócić jednostkom i grupom społecznym naturalną z jego punktu widzenia cechę organizującą od niepamiętnych czasów rosyjskie życie społeczne a zarzuconą dopiero w wyniku wprowadzenia przez Gorbaczowa i Jelcyna do krwiobiegu Rosji obcych (zachodnich) wzorców cywilizacyjnych. Chodzi o instynkt agresji, ideę przemocy interpretowanej przez Limonowa jako cnota²¹. W dalszej części zbioru Limonow opowiada się za przyjęciem za podstawę przyszłego ustroju zasady sprawiedliwości społecznej powiązanej z koniecznością radykalnego odsunięcia od władzy dotychczasowych elit polityczno-gospodarczych państwa winnych upadku cywilizacyjnego Rosji. W rozwoju polityki wewnętrznej należy, według Limonowa, zdecydowanie postawić na odbudowę pozycji struktur siłowych, w tym armii jako gwaranta

²¹ Э. Лимонов: *Убийство часового*. Москва: Молодая Гвардия 1993, s. 6–7.

siły państwa i jego bezpieczeństwa w ujęciu wewnątrzpaństwowym. Jak widać na powyższych przykładach w początkach działalności ruchu narodo-bolszewickiego szczegóły związane z przyszłym funkcjonowaniem państwa rosyjskiego, po przeprowadzonej przez nacboli rewolucji, nie były jeszcze doprecyzowane.

Powstały w 1994 r. program NBP zakładał w swej wizji polityki wewnętrzrosyjskiej (podobnie jak to już zostało zasygnalizowane w *Zabójstwie strażnika*) radykalne odsunięcie od władzy winnych degeneracji państwa „współczesnych bojarów”, czyli przedstawiciele biurokracji, „nowych Rosjan” i kosmopolitycznej inteligencji prowadzącej kraj w stronę Zachodu (ich majątki miałyby zostać skonfiskowane)²². W powstałym w wyniku podjęcia odpowiednich kroków w polityce zagranicznej imperium eurazjatyckim pozostającym pod przemożnym wpływem Rosji prawa jednostki miałyby zostać podporządkowane prawom zbiorowości — narodu. W państwie tym miałyby funkcjonować dwuizbowy parlament: pochodząca z wyborów powszechnych 450-osobowa Izba Deputowanych oraz 900-osobowa Izba Przedstawicieli (niepochodząca z wyborów, będąca reprezentacją narodo-wości, grup zawodowych, wiekowych i religijnych, która miałaby posiadać funkcje doradcze wobec szefa rządu)²³. W kwestiach gospodarczych NBP postulowało w swym programie m.in. sukcesywnie przeprowadzaną tzw. progresywną nacjonalizację („jeśli w jakimś przedsiębiorstwie pracuje 5 osób, to może ono pozostać prywatne, jeżeli 55, to powinno być skolektywizowane, jeżeli 555 — powinno stać się własnością regionu, a jeżeli 5555 — własnością państwa”²⁴) oraz zbliżenie się modelu gospodarczego państwa do autarkii poprzez wprowadzanie zasady niezależności od partnerów zagranicznych (zerwanie z dyktatem MFW i wszechwładzy dolara, ponieważ „Rosja wszystko ma”). Na eksport z Rosji surowców, energii elektrycznej, metali szlachetnych, gazu, ropy naftowej, broni i złota monopol powinno mieć państwo. W kontekście wspierania nauki program stwierdzał: „nauki podstawowe będą jako priorytet finansowane z budżetu państwa. Uczonym i wynalazcom stworzymy komfortowe warunki”²⁵. Podobnie komfortowe warunki mieli mieć zagwarantowane w Rosji narodo-bolszewickiej artyści, którzy mieli cieszyć się — jako bodajże jedyni w tym państwie prymatu ogółu nad jednostką — pełną swobodą działania twórczego.

W pisanym podczas pobytu w więzieniu zbiorze esejów zatytułowanym *Inna Rosja* Limonow zwraca — kolejny już raz — uwagę na fakt, że klasa

²² Program Partii Narodowo-Bolszewickiej <http://lbc_1917_3.w.interia.pl/388programnbp.htm> (23.07.2012).

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

rządząca Rosją jest całkowicie niezdolna do spełniania swych funkcji. Jest to grupa urzędników-biurokratów lub biznesmenów, którą współczesna Rosja odziedziczyła po poprzednim ustroju. Grupa ta nie nadaje się do rządzenia krajem. Aby dokonać prawdziwej, rewolucyjnej zmiany w państwie rosyjskim należy — według Limonowa — zaakceptować, że „rosyjski naród istniał i będzie istniał, ale w chwili obecnej nie istnieje”²⁶. Rosji aktualnej, zdegenerowanej zarówno politycznie (dyktatura Putina), jak i społecznie (alkoholizm, mentalność niewolników), Rosji nazywanej przez siebie pogardliwie Moskwą, przeciwstawia Limonow obraz Rosji potencjalnej, wyidealizowanego tworu, który miałby powstać w wyniku przeprowadzenia przewrotu rewolucyjnego obejmującego wszystkie dziedziny życia (w tym m.in. odwrócenie procesów urbanizacyjnych i — w ślad za maoistami i Czerwonymi Khmerami — wysiedlenie ludności z ograniczających ją miast). Stosując terminologię Lenina i Marksa, Limonow postrzega jako siłę przewodnią narodu najbardziej rewolucyjnie nastawioną częśći społeczeństwa — grupę osób nieprzystosowanych społecznie²⁷. To właśnie na nich, na młodych wyrzutkach ze społeczeństwa, planuje oprzeć elity nowego porządku społeczno-polityczno-gospodarczego w Rosji. A porządek ten wyobraża sobie w sposób prawdziwie rewolucyjny: klasyczna organizacja państwowa ma ulec likwidacji na rzecz systemu komun nomadycznych, w których zrzesziliby się zwolennicy określonego światopoglądu politycznego czy też religijnego. Limonow wyraźnie zaznacza, że w przeciwieństwie do wcześniejszych programów NBP, jego koncepcja z *Innej Rosji* zakłada tolerancję dla odmiennych poglądów politycznych czy też dla całkiem zbędnych społecznie (a nawet szkodliwych) form zorganizowanej religijności. Widać w tym miejscu stopniowe łagodzenie programu formułowanego przez Limonowa w jego powierzchniowo deklarowanej formie. Dopuszcza on bowiem sojusz z różnymi formacjami politycznymi i religijnymi, które byłyby w stanie przybliżyć realizację celu podstawowego dla narodowych bolszewików — permanentnej rewolucji. W ostatecznym rozrachunku Limonow nie kryje jednak, że ta idylliczna wydawałoby się koegzystencja różnych wolnych komun nomadycznych, przemieszczających się z miejsca na miejsce za pośrednictwem helikopterów i wielkich ciężarówek, zostałaby zastąpiona przez instytucjonalną nadbudowę polityczną, którą Limonow nazywa Imperium Narodowo-Bolszewickim, utożsamiając je z opisywanym przez Dugina Imperium Eurazjatyckim. Według Limonowa sojusz z innymi ruchami politycznymi i religijnymi ulegnie samorozwiązaniu w momencie zwycięstwa nad wspólnym wrogiem — cywilizacją globalizmu — po czym

²⁶ Э. Лимонов: *Другая Россия...*, s. 238–239.

²⁷ Tamże, s. 98–99.

z nieuniknionej konfrontacji z dotychczasowymi sojusznikami formacja narodowo-bolszewicka powinna wyjść zwycięsko. To właśnie ta wizja — ostatecznego zwycięstwa ideologii narodowo-bolszewickiej i realizacji postulatu powszechnej rewolucji — jest prawdziwym programem Limonowa i jego środowiska politycznego w momencie jego wyjścia z więzienia, w chwili, gdy zaczyna on myśleć nad kolejnym sposobem realnego zaistnienia w polityce²⁸.

Niezwykle istotna z punktu widzenia ujawnienia elementów inwariantnych w poglądach Limonowa i nacboli jest deklaracja dotycząca polityki wewnętrznej zawarta w jego programie prezydenckim. W deklaracji tej kandydat, podejmując „krucjatę w celu uwolnienia Grobu Świętego”²⁹ (czyli symbolu państwowości Rosji, jakim jest Kreml), innymi słowy — rozpoczynając swe starania o wybór na najwyższy urząd w państwie — stwierdza, że w przeciwieństwie do innych ubiegających się o to stanowisko, on nie obiecuje stabilności w kraju. Stabilność bowiem w oczach Limonowa jest stanem pożądanym jedynie przez zdemoralizowane elity polityczno-gospodarcze państwa rosyjskiego, podczas gdy większość jego obywateli żyje w warunkach, które domagają się radykalnej poprawy. Dlatego w swym programie politycznym Limonow decyduje się postawić na kategorię destabilizacji, przeprowadzenia radykalnych zmian systemu polityczno-gospodarczo-społecznego, dzięki którym dokona się znacząca zmiana jakościowa, powstanie nowa Rosja³⁰. Program partii politycznej Inna Rosja zakłada w swym aspekcie wewnątrzpaństwowym przeprowadzenie zdecydowanej demokratyzacji kraju połączonej z radykalnym odbiurokratyzowaniem aparatu sprawowania władzy na wszystkich jego szczeblach. Stara elita kraju, odziedziczona po ZSRR, hamuje rozwój państwa i dlatego musi zostać wymieniona na elitę nową, składającą się z ludzi młodych, pochodzących spoza metropolii. Władze wszystkich szczebli (w tym organa sądownictwa i policja) miałyby być powoływane w drodze wolnych wyborów³¹. Więźniowie polityczni mieliby zostać uwolnieni, a dla więźniów niepolitycznych miałyby zostać przeprowadzona szeroko zakrojona akcja amnestyjna³² (daje o sobie znać tym samym sygnalizowana w zbiorze *Inna Rosja* chęć oparcia rewolucyjnych przemian na jedynej grupie społecznej zdolnej te przemiany przeforsować — na wyrzutkach społecznych). Celem działań w polityce wewnętrznej partii miałyby być znaczący wzrost prestiżu

²⁸ Tamże, s. 216.

²⁹ <www.limonov2012.ru/programm/a2.html> (24.07.2012).

³⁰ Tamże.

³¹ *Программа политической партии „Другая Россия”* <<http://drugoros.ru/programm.html>> (23.07.2012).

³² <www.limonov2012.ru/programm/p1.html> (24.07.2012).

obywatelstwa rosyjskiego. Efektem tej polityki byłby wzrost zainteresowania paszportem rosyjskim w kręgach osób zamieszkujących poza granicami Rosji oraz wśród obcokrajowców pracujących i rezydujących na terenie państwa rosyjskiego, ponieważ posiadanie takiego paszportu miałoby być wystarczające do przeprowadzenia wszelkich czynności prawnych na terytorium nowej Rosji. Gospodarka nowego państwa miałaby być oparta o znacjonalizowane sektory wydobywania surowców energetycznych, budownictwa mieszkaniowego (państwo dopuszczać ma zarówno zakup mieszkania na własność, jak i jego wynajem od państwa, przy czym zdecydowanie preferowana ma być ta druga forma użytkowania mieszkań)³³. Rolnictwo rosyjskie ma być oparte o duże specjalistyczne gospodarstwa, zaś sami rolnicy mają się cieszyć zwolnieniami z konieczności płacenia podatków. Celem tych wszystkich przeobrażeń w gospodarce nowej Rosji ma być — podobnie jak w programie NBP z 1994 r. — samowystarczalność gospodarcza kraju. Z celem tym koresponduje również postulat wprowadzenia systemu preferencyjnego handlu stosowanego wobec własnych producentów. W kontekście polityki regionalnej Inna Rosja proponuje wprowadzenie rzeczywistych zasad sprawowania władzy w oparciu o zapisany w konstytucji model federalny. Na uwagę zasługuje tu silne zaakcentowanie specyficznego dla narodowych bolszewików sposobu rozumienia nacjonalizmu jako idei poszanowania wszystkich narodów, które zechcą realizować wspólnie z etnicznymi Rosjanami dzieło budowy silnego państwa. W tym kontekście należy postrzegać m.in. zapis o poszanowaniu praw ludności mużułmańskiej na terytoriach Kaukazu przez tę ludność zamieszkałych (tolerancja w myśl zasad nacjonalizmu Innej Rosji rozumianego nie poprzez związek krwi, lecz przez związek z ziemią, sięga aż do poziomu, na którym twórcy programu wyrażają zgodę na zaprowadzenie zasad prawa szariatu na terytoriach, których mieszkańcy wyraźnie sobie tego życzą³⁴). Dostrzegając problemy demograficzne państwa rosyjskiego, Inna Rosja postuluje wprowadzenie prawdziwej polityki prorodzinnej (rozumianej m.in. jako obniżenie granicy wieku uprawniającej do wstąpienia w związek małżeński do 16. roku życia, gdyż — jak to ujmuje Limonow — „Młodzi ludzie częściej rodzą”³⁵) z jednoczesnym wprowadzeniem zakazu adoptowania rosyjskich dzieci przez obcokrajowców. Rosja ma pozostać państwem świeckim. Wszystkie wyznania religijne mają mieć równy status wobec państwa. Działania naukowo-badawcze będą wspierane i finansowane przez państwo

³³ *Программа политической партии “Другая Россия”* <<http://drugoros.ru/programm.html>> (23.07.2012).

³⁴ Tamże. Aczkolwiek warto pamiętać, że w początkach ruchu narodowo-bolszewickiego preferowano siłowe rozwiązanie problemu Czeczenii.

³⁵ <www.limonov2012.ru/programm/p1.html> (24.07.2012).

ze szczególnym uwzględnieniem badań, celem których będzie znalezienie nowych źródeł energii oraz rozwój czystych technologii wytwarzania energii. Kultura, podobnie jak to już zostało zapisane w programie z 1994 r., ma w nowej Rosji rozwijać się bez żadnych ograniczeń.

2.2. Polityka zagraniczna

Aby przyjrzeć się dokładnie działaniom, jakie według koncepcji „czerwono-brunatnych” powinno podjąć nowe państwo rosyjskie na arenie międzynarodowej, należy ponownie cofnąć się do czasów, gdy koncepcja ta dopiero się kształtowała. W *Zabójstwie strażnika* odnajdujemy nawiązanie do narodowo-bolszewickiej idei przedstawiającej świat jako arenę permanentnej walki. Sprawia to, że jedynie odważna, agresywna postawa wobec innych aktorów międzynarodowych jest w stanie obronić Rosję przed cudzą agresywnością³⁶. Limonow potwierdza tym samym tezę stawianą przez Zbigniewa Brzezińskiego, w myśl której Rosjan cechuje wrodzony ekspansjonizm związany z obawą o brak odpowiednich granic naturalnych zabezpieczających terytorium państwa rosyjskiego. Rozumowanie to, przeprowadzone przez Limonowa *ad extremum*, oznacza, że naturalne tendencje Rosjan do powiększania swego władztwa terytorialnego zostaną zaspokojone dopiero z chwilą osiągnięcia przez państwo rosyjskie naturalnych granic imperium eurazjatyckiego. Polityka zagraniczna Rosji w jej pozytywnym aspekcie ma być zatem skierowana „w stronę Azji”. Tytułowym strażnikiem ze zbioru esejów Limonowa jest w tym ujęciu sama Rosja, która stoi na straży przestrzeni eurazjatyckich³⁷, stanowiących dla Rosjan przestrzeń niemalże sakralną, a które chcą w swe bezbożne władztwo obrać przeciwnicy cywilizacji eurazjatyckiej — państwa Zachodu. Kontynuując ten sposób rozumowania i opisując stopniowy upadek ZSRR po śmierci Stalina, Limonow pisze: „Po tym jak naród porzuca swoje cele dominowania i podbojów, smutek i ogólna nuda skazują go na powolną śmierć”³⁸. Dobroć narodów jest zatem fikcją. „Trzeba mieć czołgi i głowice jądrowe, żeby narodu bali się sąsiedzi”³⁹. Jednoznaczna apologia agresji i ekspansjonizmu niezbędnych w przyszłej rosyjskiej polityce zagranicznej zyskuje dodatkowy wymiar, gdy zestawić je z wrogiem, przeciwko któremu naród rosyjski ma strzec Eurazji. Wizerunek tegoż wroga — państw Zachodu — zawarł Limonow we fragmencie zatytułowanym znamienne *Zdyscyplinowane sanatorium*,

³⁶ Лимонов: *Убийство часового...*, s. 30.

³⁷ Tamże, s. 177–178.

³⁸ Tamże, s. 174.

³⁹ Tamże, s. 34.

w którym opisuje istotę cywilizacji Zachodu jako „przekształcenie człowieka w zwierzę domowe” poprzez posługiwanie się tzw. miękką przemocą, poprzez „stymulowanie jego słabości”⁴⁰. Funkcjonująca w oparciu o takie założenia wroga Rosji cywilizacja Zachodu nie jest niczym innym jak sanatorium dla chorych psychicznie, którzy mogą „stracić panowanie tylko wtedy, gdy są głodni”⁴¹. Celem polityki zagranicznej przyszłej Rosji stać się zatem musi zabezpieczenie obywateli Eurazji przed losem, który jest udziałem nieszczęsnych Amerykanów i Europejczyków, funkcjonujących jak „zwierzęta przekarmiane ziarnem i hormonami” na supernowoczesnej fermie⁴².

Program Partii Narodowo-Bolszewickiej z 1994 r. wyraźnie definiuje wrogów zewnętrznych jako „Wielkiego Szatana USA i globalistów z Europy, zjednoczonych w NATO i ONZ”⁴³. Jako cel geopolityczny w stosunkach zewnętrznych wskazuje on na utworzenie Imperium sięgającego od Wławywostoku po Gibraltar, opartego o cywilizację rosyjską. Realizacja tegoż celu ma być rozłożona na cztery etapy. W pierwszym z nich Federacja Rosyjska ma zostać przeobrażona w silne państwo narodowe — Rosję. Drugi etap zakłada przyłączenie do nowej Rosji terenów byłych republik ZSRR, na których znajdują się duże skupiska Rosjan. Etap trzeci to skupienie wokół Rosji i Rosjan pozostałych eurazjatyckich narodów wchodzących dawniej w skład ZSRR. Wreszcie etap finalny wiązałby się ze stworzeniem imperium kontynentalnego⁴⁴. W polityce zagranicznej zatem Rosja miałaby się odwrócić „plecami do USA, a twarzą ku Azji” (podobnie jak sygnalizował to rok wcześniej w *Zabójstwie strażnika* Limonow). Szczególnie przyjazne relacje przyszła Rosja będzie mogła utrzymywać z Niemcami, Iranem, Japonią i Indiami.

Zbiór *Inna Rosja* zawiera nader oryginalną receptę na utworzenie Imperium na eurazjatyckich stepach. Recepta ta wiąże się ze wspomnianą już koncepcją Drugiej Rosji, w myśl której konstruowanie struktury politycznej dominującej w Eurazji należy zacząć od zajęcia części terytorium jednego z państw byłych republik radzieckich zamieszkiwanych przez liczną mniejszość rosyjską. Spośród trzech państw rozpatrywanych w książce przez Limonowa w tym kontekście — Łotwy, Ukrainy i Kazachstanu — wybór pada ostatecznie na Kazachstan z uwagi na jego dogodne położenie (długa granica z Rosją), korzystne rozmieszczenie ludności rosyjskiej na jego terytorium

⁴⁰ Tamże, s. 187.

⁴¹ Tamże, s. 239.

⁴² Tamże, s. 288.

⁴³ *Program Partii Narodowo-Bolszewickiej*, <http://lbc_1917_3.w.interia.pl/388programnbp.htm> (23.07.2012).

⁴⁴ Tamże.

(głównie przy granicy z Federacją), korzystne ulokowanie dużych miast rosyjskich po drugiej stronie granicy (co ma umożliwić łatwiejszą rekrutację młodych Rosjan do działań partyzanckich) oraz relatywnie niewielkie siły zbrojne, które państwo to byłoby w stanie przeciwstawić tak pomyślanej i zrealizowanej akcji. W wyniku odłączenia części północnej terytorium Kazachstanu powstałaby tam nowa jednostka geopolityczna — Druga Rosja rządzona według ideałów narodowo-bolszewickich — z czasem stanowiłaby kuszącą przeciwwagę dla Federacji Rosyjskiej (Limonow zakłada, że ludność Moskwy dokona samodzielnego wyboru, przenosząc się do państwa narodowych bolszewików)⁴⁵. Stworzenie Drugiej Rosji i przejście przez nią funkcji Rosji właściwej ma stanowić według Limonowa jedynie etap wprowadzający do ogólnoświatowej rewolucji, w której front narodowo-bolszewicki miałby zetrzeć się z wrogią mu cywilizacją globalizmu. Wyraźny antyokcydentalizm nie opuszcza zatem Limonowa także w tym zbiorze tekstów publicystycznych.

Partia Inna Rosja w swym programie z 2010 r. stwierdza z kolei, że zwrot w polityce zagranicznej państwa rosyjskiego, orientujący działania tej polityki głównie w stronę Azji, ma zostać usankcjonowany i ostatecznie potwierdzony poprzez polityczną decyzję budowy nowej stolicy państwa rosyjskiego na południowej Syberii. Decyzja ta ma zarówno zapewnić rozwój gospodarczy nowego państwa (budowa nowego miasta oraz projekty infrastrukturalne łączące nową stolicę z resztą kraju mają zapewnić rozwiązanie problemu bezrobocia w Rosji na najbliższe dekady), jak też jego zrównoważony rozwój, wzmacniając inwestycje na pomijanych do tej pory terytoriach pozaeuropejskich⁴⁶. Nowa lokalizacja stolicy jest przez Limonowa również uzasadniana względami bezpieczeństwa — Moskwa, jako miasto leżące w bezpośredniej bliskości państw-członków NATO, jest przezeń ukazywana jako miejsce trudne do obrony w przypadku konfliktu między siłami Zachodu a państwem rosyjskim⁴⁷. Ponadto przeniesienie stolicy na Syberię południową ma służyć powstrzymaniu zapędów kolonizacyjnych, jakie wobec tego terytorium przejawiają Chiny i umożliwić stworzenie systemu szczególnie przyjaznych relacji z byłymi republikami ZSRR w tej części globu. Program Innej Rosji wyraźnie wspomina w tym zakresie o dalekosiężnym celu przekształcenia tych szczególnych relacji w formę ściślejszej współpracy politycznej — w unię narodów niegdyś wchodzących w skład ZSRR⁴⁸. Jako etap inicjujący tworzenie tej unii narodów Limonow

⁴⁵ Э. Лимонов: *Другая Россия...*, s. 237–240.

⁴⁶ <www.limonov2012.ru/programm/p1.html> (24.07.2012).

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ *Программа политической партии „Другая Россия”* <<http://drugoros.ru/programm.html>> (23.07.2012).

proponuje w swym programie prezydenckim (nawiązując niejako do drugiego etapu budowy imperium kontynentalnego z 1994 r.) podjęcie starań o pokojowy powrót do Rosji miast zamieszkiwanych głównie przez ludność rosyjską znajdujących się na terytorium Kazachstanu (wymieniany jest w tym kontekście chociażby Uralsk i kazachski Pietropawłowski) oraz rozpoczęcie działań zmierzających do włączenia w skład Federacji Rosyjskiej Abchazji, Osetii Południowej i Naddniestrza⁴⁹. W kontekście zapewnienia skuteczności tak zaplanowanej polityki zagranicznej Limonow postuluje dokonanie równie radykalnych zmian w strukturze i sposobach funkcjonowania armii rosyjskiej. Armia ta miałaby się składać wyłącznie ze świetnie wyszkolonych i uzbrojonych żołnierzy zawodowych, a wstępowanie w jej szeregi umożliwiono by obcokrajowcom, tworząc podstawy prawne pod konstrukcję zbliżoną do francuskiej Legii Cudzoziemskiej⁵⁰.

Z zestawienia tez głoszonych przez Limonowa przez niemal dwie dekady wynika, że jego podstawowe polityczne poglądy, ewoluując, nie stają jednak wobec siebie w jawnej sprzeczności. Wyjątkiem są tu treści wspierające rozwój państwa i społeczeństwa totalitarnego, od których Limonow odstąpił z chwilą dojścia Putina do władzy. Należy jednak cały czas pamiętać, że treści te nie zostały przezeń nigdy wyrażone potępione i zdezawuowane, co oznacza, że w ujęciu strategicznym mogą one nadal być obowiązujące dla środowiska nacboli. Pozostałe koncepcje zapisane w *Zabójstwie strażnika* z 1993 r. (czy też w programie NBP z 1994 r.) znajdują jednak odpowiedniki w tekstach z XXI w., które stanowią ich uzupełnienie, nierzadko uszczegółowienie lub urealnienie deklarowanych wcześniej celów w oparciu o dostępną już wtedy Limonowowi praktykę polityczną. Innymi słowy, Limonow z 1993 r. to jeszcze w dużej mierze Limonow-artysta, Limonow-twórca literatury pięknej, który dopiero zaczyna parać się prawdziwą polityką. Limonow piszący w więzieniu *Inną Rosję* to Limonow poszukujący możliwości pogodzenia dotychczasowego radykalnego programu NBP z chęcią jego wdrożenia poprzez zawarcie ograniczonego w czasie taktycznego sojuszu społeczno-politycznego. Limonow z programów politycznych z drugiej dekady XXI w. to już Limonow-polityk, w znacznie większym stopniu wążący słowa, nieprawiący już wprost (po rozstaniu z Duginem) o stworzeniu mocarstwa kontynentalnego, chcący tym samym przyciągnąć do siebie jak najszersze grupy potencjalnych wyborców. Jest to jednak wciąż ten sam Limonow, postulujący radykalne rozprawienie się z zastaną rzeczywistością we wszelkich jej aspektach (np. poprzez przeniesienie stolicy na południową Syberię), zarówno na arenie wewnątrzpaństwowej, jak i międzynarodowej.

⁴⁹ <www.limonov2012.ru/programm/p1.html> (24.07.2012).

⁵⁰ *Программа политической партии „Другая Россия”* <<http://drugoros.ru/programm.html>> (23.07.2012).

Ta sama jest również funkcjonująca wokół niego formacja narodo-bolszewicka, która pomimo dokonanego rebrandingu i formalnej zmiany programu politycznego, w dalszym ciągu hołduje koncepcjom zdefiniowanym jako podstawowe dla ruchu nacboli w początkach lat 90. XX w.

Nadmierny zachwyty środków masowego przekazu nad działaniami tej części rosyjskiej opozycji, która do niedawna prowadziła swą aktywność w sposób otwarty pod znakiem sierpa i młota wystylizowanych na czerwonej fladze na hitlerowski Hakenkreuz, nie musi oznaczać realizacji jakiegokolwiek interesu narodowego. Wczytując się dokładnie we wspomniany na początku niniejszego artykułu cytat z Księgi Wyjścia („Jeśli będziesz wiernie słuchał jego głosu i wykonywał to wszystko, co ci polecam, będę nieprzyjacielem twoich nieprzyjaciół i będę odnosił się wrogo do odnoszących się tak do ciebie”⁵¹), dochodzimy do słusznego również z punktu widzenia logiki wniosku, że jedynie ten wróg naszego adwersarza staje się naszym sojusznikiem, którego przykładem zainspirowani zaczynamy postępować podobnie jak i on sam. O tej właśnie lekcji powinni pamiętać wszyscy aktorzy polityki międzynarodowej występujący przeciwko doraźnemu adwersarzowi polityczno-gospodarcemu pod postacią Rosji putinowskiej. Zatem zarówno wewnątrzrosyjska opozycja demokratyczna, jak też państwa pragnące osłabienia pozycji Rosji na arenie międzynarodowej, które z zadowoleniem przyjmują każde doniesienie na temat zakończonych powodzeniem akcji środowiska narodo-bolszewickiego, powinny uważać, by poprzez tak ryzykownie dobraną taktykę nie poświęcić aksjologicznych podstaw własnej egzystencji.

Literatura

Źródła

- A. Дугин: *Апология национализма*. W: *Консервативная революция*. Москва: Арктогея 1994 <<http://www.arcto.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=29>> (30.07.2012).
- A. Дугин: *Тамплеры Пролетариата*. Москва: Арктогея 1997 <<http://arctogaia.com/public/templars/teor.htm>> (19.07.2012).
- Э. Лимонов: *Убийство часового*. Москва: Молодая гвардия 1993.
- Э. Лимонов: *Анатомия героя*. Смоленск: Русич 1998.
- Э. Лимонов: *Моя политическая биография*. Санкт-Петербург: Амфора 2003.
- Э. Лимонов: *Другая Россия: Революция продолжается!* Москва: Яуза, Пресском 2004.
- Program Partii Narodowo-Bolszewickiej* <http://lbc_1917_3.w.interia.pl/388programnbp.htm> (23.07.2012).
- E. Limonov: *There is no left or right. There's the system and the enemies of the system*. <http://www.pchela.ru/english/limonov_e.html> (20.07.2012).

⁵¹ *Biblia Tysiąclecia*, Księga Wyjścia 23, 22 <<http://biblia.deon.pl/rozdzial.php?id=73>>.

Программа политической партии „Другая Россия” <<http://drugoros.ru/programm.html>> (23.07.2012).

Program E. Limonow w wyborach prezydenckich z 2012 r. <www.limonov2012.ru/programm/a2.html> (24.07.2012).

Оpracowania

E. Carrere: *Limonow*. Przeł. M. Kamińska-Maurugeon. Kraków: Wydawnictwo Literackie 2012.

Limonov Submits Documents to Run for President <www.theotherrussia.org> (23.07.2012).

E. Савина, И. Буранов, А. Козенко: *Нацболы попали под двойной запрет*. „Коммерсантъ” 23.03.2007.

Nacbole, którzy w miejsce swastyki wstawiają sierp i młot <<http://swiatowidz.pl/?p=6036>> (23.07.2012).

Opposition party proposes building new Russian capital in Siberia <<http://en.rian.ru/Russia/20100720/159875705.html>> (23.07.2012).

Other Russia Party Already Under Gov't Pressure <www.theotherrussia.org> (23.07.2012).

“Other Russia” Party Registration Rejected <www.theotherrussia.org> (23.07.2012).

P. Sieradzan: *Aksamitni terroryści. Narodowy bolszewizm w Federacji Rosyjskiej*. Warszawa: Elipsa 2008.

P. Sieradzan: *Czerwonono-brunatni. Sojusz radykalizmu lewicy i prawicy w Rosji współczesnej*. Warszawa: ASPRA-JR 2010.

P. Sieradzan: *Fenomen Eduarda Limonowa i rosyjskiej Partii Narodowo-Bolszewickiej*. <<http://nazbolpolska.blogspot.com/2009/07/fenomen-eduarda-limonowa-i-rosyjskiej.html>> (19.07.2012).

Совершено политическое преступление — ЦИК отказался регистрировать кандидата в президенты Эдуарда Лимонова <<http://www.limonov2012.ru/news/470.html>> (23.07.2012).

„Strategy 31” Organizers Appear to Give Up Limonov <www.theotherrussia.org> (23.07.2012).

L. Suchanek: *Parias i Heros. Twórczość Eduarda Limonowa*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2001.

S. Szykowski: *Inna Rosja*. „Nowa Europa Wschodnia” <www.new.org.pl/2010-07-13,inna_rosja.html> (23.07.2012).

G. Ślubowski: *Zepsuty karabin bolszewików*. „Wprost” 2003, nr 20.

Александр Дандя

ДРУГАЯ РОССИЯ — АЛЬТЕРНАТИВНЫЕ ПОЛИТИЧЕСКИЕ РЕШЕНИЯ И БУДУЩЕГО РОССИИ ПО ЭДУАРДУ ЛИМОНОВУ

Резюме

Национально-большевистская партия и ее лидер Эдуард Лимонов, выступающая в настоящее время с преобразованной программой как Другая Россия, является силой, которая разбивает идеализированный образ окциденталистской антипутинской оппозиции. Как Лимонов, человек, рожденный во время Сталина, представляет себе политическое будущее России, освобожденной от власти Путина? Какие потенциальные сценарии развития политической ситуации в России указывает он своим

партийным товарищам и простым россиянам? Настоящая статья отвечает на эти вопросы, анализируя тексты самого Лимонова: программу партии Другая Россия (2010), избирательной программы Лимонова в президентских выборах в России в 2012 г. и произведений Лимонова с особым учетом его сборников *Убийство часового* (1993) и *Другая Россия* (2003).

Aleksander Dańda

THE OTHER RUSSIA — THE VISION OF POLITICAL ALTERNATIVES
AND THE FUTURE OF RUSSIA ACCORDING TO EDUARD LIMONOV

Summary

The National Bolshevik Party together with its creator and leader, Eduard Limonov, acting presently under the changed name and modified programme as The Other Russia party, is a political grouping which damages the ideal picture of pro-western anti-Putin opposition. How does the man born in the times of Stalin, perceive the political future of Russia freed from Putin? What kind of political scenarios for Russia does he present to his die-hard followers as well as to the ordinary Russians? This paper answers the aforementioned research questions basing on the analysis of the texts authored by Limonov himself: the political programme of The Other Russia party of 2010, the programme of Limonov for the 2012 presidential elections and chosen Limonov's books with special attention given to the political ones: *The Sentinel's Murder* (1993) and *The Other Russia* (2003).